

Δια βίου εκπαίδευση και κοινωνία της πληροφορίας στο σύγχρονο ευρωπαϊκό σχολείο (1995-2010)

Καλεράντε Ευαγγελία¹, Ελευθεράκης Θεόδωρος²
ekalerante@yahoo.gr, elefthet@edc.uoc.gr

¹Επίκουρη Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας

²Λέκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Περίληψη

Στο πλαίσιο της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχηματοποιήθηκε μια εκπαιδευτική πολιτική εστιασμένη στη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση και στην εξοικείωση της εκπαιδευτικής κοινότητας με τα νέα πληροφοριακά συστήματα. Σχηματικά από το 1995 έως το 2010 μπορούμε να ορίσουμε ένα εξελισσόμενο πρόγραμμα, που εντάσσεται στο διευρυμένο σχέδιο εκπαίδευσης-κατάρτισης με παράλληλο μετασχηματισμό της μαθησιακής κουλτούρας, ώστε η κοινωνία της γνώσης να εναρμονιστεί με τη κοινωνία της πληροφόρησης. Η Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική προσδιόρισε τους κύριους άξονες, προκειμένου εκπαιδευτικοί και μαθητές να εξοικειωθούν με τα νέα πρότυπα απόκτησης και διάχυσης της γνώσης. Το νέο σχολείο, ως ευρωπαϊκός στόχος, συνδέεται με ευρύτερες αλλαγές για τη διασύνδεση διαφορετικών εκπαιδευτικών τομέων, μέσω της ενίσχυσης των δικτύων πληροφόρησης και γνώσης. Ο σκοπός αυτού του σχολείου όμως, τελικά, κινείται προς όφελος του ανθρώπου και της παροχής ισότητας ευκαιριών ή προς όφελος της οικονομίας της αγοράς; Επίσης, ο σκοπός του οδηγεί στη διαμόρφωση ενός ευρωπαϊού πολίτη άβουλου με ομογενοποιημένη ευρωπαϊκή συνείδηση ή ενός ευρωπαϊού πολίτη ενεργητικού, συμμετοχικού, ο οποίος θα διατηρεί τις δημιουργικές πολιτιστικές και άλλες ιδιαιτερότητες του;

Λέξεις-κλειδιά: Ευρωπαϊκή εκπαίδευση/σχολείο, δια βίου εκπαίδευση/κατάρτιση, πληροφοριακά συστήματα, δίκτυα πληροφόρησης, διάχυση και είδος γνώσης

Εισαγωγή

Σχηματικά από το 1995 αρχίζει να γίνεται λόγος για μια μορφή ευρωπαϊκής εκπαίδευσης, που ως μοντέλο θα ενσωματώνει τα ιδεολογικά πλαίσια των χωρών-μελών της ένωσης (Τσάτσος, 2005), τα οποία θα εναρμονίζει με το πρόταγμα της σύγχρονης αποτελεσματικής εκπαίδευσης (Cremona, 2003; Hingel, 2001; Παντίδης & Πασιάς, 2004; Πασσιάς, 2002; 2004). Η ρύθμιση ζητημάτων σχετικών με την εκπαίδευση θεωρήθηκε απαραίτητη για τη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ένωσης με έμφαση στη διαμόρφωση του ευρωπαϊού πολίτη, ως πολιτισμικό στόχο που βασίζεται σε μια ενοποιητική κουλτούρα, προκειμένου να ξεπεραστούν οι διαφορές των εθνών-κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Caropaso, 1996; Δαγτόγλου, 1998). Ταυτόχρονα, δίνεται έμφαση στην οικονομική ανάπτυξη, έτσι θεωρείται ότι η εκπαίδευση θα συμβάλλει σε μια μορφή ενοποίησης, ώστε να επιτευχθεί η εξειδικευμένη οικονομική ανάπτυξη, που θα συνδέεται με την ίδια τη λειτουργικότητα του καπιταλιστικού συστήματος (Decision No 791/2004/EC of the European Parliament and of the Council, 2004; Pollack, 1998).

Η κοινωνία της πληροφορίας δημιουργεί μια νέα δυναμική στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από την οργάνωση και τη διάχυση των πληροφοριών, μετασχηματίζοντας τους γνωστικούς τόπους-αντικείμενα, εμπλουτίζοντας το ίδιο το περιεχόμενο της γνώσης, δημιουργώντας ταυτόχρονα εξειδικευμένα εκπαιδευτικά μοντέλα, τα οποία εξελισσόμενα διαμορφώνουν μια νέα εννοιολόγηση του «νέου», που μετασχηματίζεται ταχύτατα σε μια

κοινωνία, όπου η τεχνολογία εξελίσσεται (Publication by the Eurydice European Unit with the financial support of the European Commission, 2004) ραγδαία και ακατάπαυστα, συμπαρασύροντας με τη σειρά της σε εξέλιξη την κοινωνία, τον πολιτισμό, την εργασία, την οικογένεια, την εκπαίδευση και όλους, εν γένει, τους κοινωνικούς θεσμούς σε οβιδιακούς μετασχηματισμούς. Η εκπαίδευση καλείται, λοιπόν, στα νέα αυτά δεδομένα, να ανταποκριθεί στο ρόλο της, δηλαδή να εντάξει και να επανεντάξει ομαλά τα άτομα στην κοινωνία, σε μια κοινωνία όμως που εξελίσσεται και δημιουργεί διαρκώς νέες καταστάσεις, από αυτήν τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας.

Η δια βίου εκπαίδευση προβάλλει ως αναγκαιότητα, προκειμένου τα άτομα να ενσωματώνονται στα νέα συστήματα που δημιουργούνται στα διαφορετικά πεδία της οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής ζωής (Commission Report based on the work of the Working Group on Quality Indicators, 2002). Η Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται να διαχειρίζεται την ευρωπαϊκή εκπαίδευση, μέσα από μια πολιτική αναπροσαρμογών και διευθετήσεων με βάση τις εξελίξεις στην τεχνολογία και να εναρμονίζει διαφορετικές μορφές εκπαίδευσης ή κατάρτισης για ευρύτερα στρώματα πληθυσμού.

Ευρωπαϊκή στρατηγική για την εκπαίδευση 1995-2010

Από το 1995 φαίνεται το θέμα της εκπαίδευσης να συνδέεται πιο έντονα με την ανάπτυξη της οικονομίας. Άλλωστε πολλά χρόνια πριν ο Θ. Σούλτς (1961, 1968) είχε τονίσει τη σημαντικότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου και είχε προτρέψει την επένδυση των χωρών σ' αυτό (εκπαίδευση, υγεία), ώστε να μεγεθυνθεί το οικονομικό αποτέλεσμα και η οικονομική ανάπτυξή τους (Φραγκουδάκη, 1985). Ακόμη και εκεί που εργαλειακά αναφέρεται η ανθρώπινη προσαρμοστικότητα, το ζήτημα της δια βίου εκπαίδευσης δεν εστιάζεται σε στοιχεία της προσωπικότητας του ατόμου, αλλά στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, δηλαδή η δια βίου εκπαίδευση εκτιμάται ότι θα συμβάλλει στον αναπτυξιακό σχηματισμό με οικονομικούς όρους. Ως αντιπροσωπευτικό κείμενο αυτής της θεώρησης εκτιμούμε ότι μπορεί να θεωρηθεί το έργο του ευρωπαϊκού συμβουλίου του Λουξεμβούργου (1997), όπου το θέμα της απασχόλησης και της εκπαίδευσης παρουσιάζεται ως αναγκαιότητα για να εξειδικευτεί ακόμη περισσότερο την περίοδο 2000-2001, όπου θα προβληθεί αναλυτικά και ο τύπος της δια βίου εκπαίδευσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000), ώστε οι πολιτικές εκπαίδευσης να εναρμονιστούν με μια στρατηγική για τη δια βίου μάθηση και ειδικότερα την ανάπτυξη δεξιοτήτων στις τεχνολογίες των πληροφοριών και της τεχνολογίας (Commission Staff Working Paper, 2000).

Όπως ήδη αναφερόταν στο συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Διακήρυξη της Μπολόνια, 1999), δηλαδή για παροχή από την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση «*υψηλής ποιότητας, ευκαιρίες δια βίου μάθησης χωρίς σύνορα*» (Νικολάου, 2006: 245), γινόταν σαφές ότι ο τομέας της εκπαίδευσης θα έπρεπε να ενισχυθεί περισσότερο και μάλιστα όχι οι παραδοσιακές πτυχές τους –βαθμίδες εκπαίδευσης–, αλλά οι νέες άτυπες συμπληρωματικές βαθμίδες δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης (Conclusions of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States, 2004). Η κοινωνία της μάθησης προσδιορίζεται και αποκτά περιεχόμενο ως περιβάλλον μάθησης με οικονομικούς όρους, ώστε η έννοια της δεξιοτήτας και της κατάρτισης ως διαχειριστικό μοντέλο εκπαίδευσης να προβάλλονται ως αναγκαιότητα (Επιτροπή των ΕΚ, 1996α; 1996β). Στο πολιτικό κείμενο των συμπερασμάτων της προεδρίας στη Στοκχόλμη (2001) το θέμα της εκπαίδευσης προβάλλεται ως αναγκαιότητα, προκειμένου η ένωση να γίνει ανταγωνιστική, έτσι η δια βίου μάθηση ως διαχειριστική λειτουργία εμπεριέχει την αρχή της οικονομίας της γνώσης (Νικολάου, 2008).

Το 2003 η συσχέτιση της δια βίου εκπαίδευσης με την οικονομία και την τεχνολογία εξειδικεύεται με την έμφαση στην αποδοτική επένδυση στην εκπαίδευση, όπου ως αποδοτική

επένδυση ορίζεται η έμφαση σε κατάρτιση και δεξιότητα με παράλληλες επενδύσεις στις Τ.Π.Ε. Η περίοδος 2004-2007 θα μπορούσε να θεωρηθεί ως περίοδος αναπροσαρμογών, καθώς οι βασικές αρχές για τη δια βίου εκπαίδευση και τη σύνδεσή της με την κοινωνία της πληροφορίας και με την παράλληλη οικονομική νοηματοδότησή της είχε ήδη συντελεστεί. Από την πολιτική των προθέσεων, που διατυπώνονται στα προηγούμενα κείμενα, σταδιακά αρχίζει να προβάλλεται το θέμα της αναγκαιότητας της εφαρμογής των αρχών και θέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εκπαίδευση. Η επιχειρηματολογία είναι περιορισμένη και τα κείμενα που διαβιβάζονται στα έθνη-κράτη περιέχουν οδηγίες εφαρμογής, ζήτημα που σχετίζεται με την ήδη διαμορφούμενη κατάσταση προσαρμογής των εθνών-κρατών (Hoodge, 1996) στο ενιαίο μοντέλο εκπαίδευσης.

Ήδη από το 2004 αρχίζει να λειτουργεί συστηματικότερα το θέμα των αναφορών των εθνών-κρατών για το σχέδιο εφαρμογής με έμφαση κυρίως σε ποσοτικά στοιχεία που να αποτυπώνουν την επιτέλεση ή μη του σχεδίου ενοποίησης. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν εκθέσεις που αναδεικνύουν αποτίμηση του έργου των εθνών-κρατών αναφορικά με τη δια βίου εκπαίδευση και την προώθηση των νέων τεχνολογιών. Παράλληλα, με γενικές διατυπώσεις για την αναγκαιότητα της εφαρμογής των στόχων που έχουν τεθεί για τη δια βίου εκπαίδευση και την πρόσβαση στις Τ.Π.Ε., τα κράτη-μέλη φαίνεται άτυπα τουλάχιστον να κατηγοριοποιούνται με βάση την πρόοδο που πραγματοποίησαν στα βασικά σχέδια.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η μη συμμόρφωση των κρατών-μελών θεωρείται ότι υπονομεύει τη βιωσιμότητα της ίδιας της ένωσης, ενώ δεν λαβάζονται υπόψη οι διαφορές των κρατών και δεν αξιοποιούνται η διαφορετική εθνική κουλτούρα ή οι ιδιαιτερότητες της οικονομικής τους ανάπτυξης.

Η δια βίου εκπαίδευση ως δυναμική μορφή εκπαίδευσης

Το θέμα της δια βίου εκπαίδευσης προβάλλεται ιδιαίτερα από το 2000 (Βλ. ενδεικτικά: Συμβούλιο της Ε.Ε., 2000) με εκτενή αναφορά στον ορισμό της δια βίου εκπαίδευσης και στους εκπαιδευτικούς τόπους, χώρους, αντικείμενα. Είναι αξιοσημείωτο ότι το άτομο θεωρείται εκπαιδευσιμο σε όλα τα στάδια της ζωής του ανοίγοντας ένα διάλογο για το περιεχόμενο και την ποιότητα της παρεχόμενης γνώσης. Όπως διαπιστώνεται στα ειδικά κείμενα, μεταξύ αυτών στο ψήφισμα της δια βίου εκπαίδευσης (ΕΕ C 163, 2002), η προτεραιότητα δίνεται στη δεξιότητα και τη μορφή της γνώσης που χρειάζεται το άτομο ως διαχειριστής γνώσεων, τις οποίες θα διαθέσει τελικά στο οικονομικό σύστημα. Δηλαδή εκτιμάται ότι οι μεταβολές της τεχνολογίας και οι αλλαγές του οικονομικού παραδείγματος επιβάλλουν αλλαγές γνώσεων, νοοτροπίας, συμπεριφοράς και αξιών των ατόμων.

Έτσι, θα πρέπει διαρκώς να αποκτούν νέα «πακέτα γνώσεων» (Καλεράντε, 2012; 2013) για να εντάσσονται στους εργασιακούς χώρους και για να προετοιμάζονται στις νέες συνθήκες. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε αυτή τη λογική της διαχείρισης της γνώσης σταδιακά εντάσσονται και οι παραδοσιακές βαθμίδες εκπαίδευσης διαμορφώνοντας μια εκπαιδευτική κουλτούρα, όπου η μάθηση ή η γνώση σχετίζεται με την εργασία και τελικά η έμφαση δίνεται στη δεξιότητα ή την κατάρτιση.

Το ζήτημα της αναδιάρθρωσης των εθνικών και κοινωνικών προγραμμάτων για τη δια βίου εκπαίδευση προβλήθηκε κυρίως το 2006, που αν και στην εισαγωγή αναφέρεται στη νέα γενιά και στο πρόγραμμα ολοκληρωμένων δράσεων, η έμφαση, τελικά, βρίσκεται στις ειδικές μορφές εκπαίδευσης και κατάρτισης, προκειμένου τα άτομα να επιμορφώνονται σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Επίσης, χωρίς να γίνεται καμία αναφορά στις διαφορετικές εργασιακές σχέσεις, στην αναποτελεσματικότητα της πολιτικής των εργασιακών δικαιωμάτων αποκρύπτοντας, δηλαδή, ότι η ίδια η δια βίου εκπαίδευση ως κατάρτιση, ανταποκρίνεται σε μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες ως απόρροια πολιτικών επιλογών

και ιδεολογικών πλαισίων, που στο τέλος εκφράζουν και την ίδια την αναποτελεσματικότητα της ένωσης να διαχειριστεί τις νέες οικονομικές συνθήκες που διαμορφώνονται.

Η δια βίου εκπαίδευση συνδέθηκε με τις νέες τεχνολογίες και ειδικότερα με την ηλεκτρονική μάθηση -πλατφόρμες πληροφοριών, ψηφιακό σχολείο- ως ένα ανοιχτό σύστημα εκπαίδευσης, που με περιορισμένο κόστος θα προσαρμόζεται σε μια μορφή κατάρτισης για μεγάλες ομάδες. Η ηλεκτρονική μάθηση εκτιμήθηκε ότι θα δημιουργήσει ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον μέσα από αποτελεσματικές μορφές εκπαίδευσης εξοικειώνοντας τα άτομα με την ψηφιακή κουλτούρα σε μια κοινωνία εντατικοποίησης της εξάρτησης των ιδίων των ατόμων από τους δικτυακούς τόπους (Commission Staff Working Paper- An Interim Report as requested by the Council Resolution, 2001).

Η ηλεκτρονική μάθηση που προωθείται συστηματικά τη περίοδο 2001-2004 συνδέει τη δια βίου εκπαίδευση με την ηλεκτρονική μάθηση ως ευρωπαϊκό σχέδιο εκπαίδευσης, προκειμένου να εξοικειωθούν άτομα ως εργαζόμενοι με νέες δεξιότητες (Commission Communication, 2001; Commission Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council, 2005). Η έμφαση βρίσκεται στην ανάπτυξη ψηφιακής «νοοτροπίας» σε μια ευρωπαϊκή κουλτούρα των εκπαιδευτικών μέσων, όπου η ψηφιακή τεχνολογία και η δια βίου εκπαίδευση εκτιμάται ότι θα συμβάλουν στην ενοποίηση εμπειριών μεταξύ των ευρωπαϊκών πολιτών και θα στηρίξουν το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης. Το ζήτημα της ποιοτικής εκπαίδευσης συσχετίζεται με την ηλεκτρονική μάθηση και τη δια βίου εκπαίδευση, που τελικά αποσυνδέεται από παραδοσιακές εννοιολογήσεις για τη γνώση με ουμανιστικό περιεχόμενο, καθώς η επικέντρωση βρίσκεται στις αρχές του οικονομικού μοντέλου για προσαρμογή και πειθαρχία.

Εκπαιδευτική κουλτούρα στη μεταβαλλόμενη κοινωνία της πληροφορίας

Η ευρωπαϊκή εκπαίδευση φαίνεται σταδιακά να προσανατολίζεται την περίοδο 1995-2010 προς μια ενοποιημένη μορφή εκπαίδευσης και εντάσσει στην επιχειρηματολογία της τις έννοιες της προόδου και της ευημερίας, προκειμένου μέσα από μια δημοκρατική αρχή για τη μείωση της κοινωνικής ανισότητας να διαμορφωθεί ένα μοντέλο εκπαίδευσης, που θα λαμβάνει υπόψη του τις ταχύτερες αλλαγές στη κοινωνία της πληροφορίας και της τεχνολογίας.

Το ζήτημα αυτό συνδέεται, κατά πρώτον, με τους τεχνικούς και οργανωτικούς μετασχηματισμούς της ίδιας της γνώσης σε ένα περιβάλλον αλλαγών στην αγορά εργασίας, όπου το γνωστικό κεφάλαιο εκτιμάται ότι επηρεάζει τις οργανωμένες κοινωνίες και δημιουργεί νέα χαρτογραφικά περιβάλλοντα, που προκύπτουν από αποδομήσεις ή αλλαγές μέσα στις διευρυνόμενες ανακατατάξεις, όπου ο ρόλος της εκπαίδευσης διαφοροποιείται από τις παραδοσιακές βαθμίδες, που θεμελιώναν την αρχή και το πέρας των σπουδών, αλλά και ως προς τους προσανατολισμούς, τη φιλοσοφία, τις αρχές και τους στόχους της εκπαίδευσης.

Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, έχουν προταθεί προς τη διεθνή κοινότητα και άλλες μορφές γνώσης, ικανοτήτων ή δεξιοτήτων -κοινωνικές, συναισθηματικές, μεταγνωστικές, κριτικής ικανότητας κ.ά.-, όπως αυτές που φαίνονται στα πορίσματα της έκθεσης της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, υπό την Προεδρία του J. Delors (1996), στην οποίας ανατέθηκε από την Unesco να διερευνηθούν οι προοπτικές της εκπαίδευσης στον αιώνα που έρχεται. Στην έκθεση αυτή, λοιπόν, αναφέρεται η ανάγκη για δια βίου εκπαίδευση, με το σκεπτικό, αφενός, ότι οι ραγδαίες αλλαγές που συμβαίνουν στην κοινωνία της μετανεωτερικότητας δημιουργούν αυτή την ανάγκη, δηλαδή «να μάθει το άτομο πώς να μαθαίνει συνεχώς», «να μαθαίνουμε πώς να συμβιώνουμε με τους άλλους» σε ένα σύγχρονο

πολυπολυτισμικό περιβάλλον, «να μαθαίνουμε πώς να ενεργούμε» σε καταστάσεις ομαδικές και ομαδικής εργασίας και τέλος «να μάθουμε πώς να υπάρχουμε» στα πλαίσια αναζήτησης της πνευματικής ανεξαρτησίας, της ανάπτυξης κριτικής ικανότητας και αναπτύσσοντας «μια ισχυρή αίσθηση προσωπικής ευθύνης για την επίτευξη κοινών στόχων». Αυτός ο στόχος για να επιτευχθεί χρειάζεται να βοηθηθεί η εκπαίδευση και η δια βίου εκπαίδευση (Unesco, 2002: 34-37). Ήδη στην Ευρώπη τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών αρχίζουν να παίρνουν αυτές τις κατευθύνσεις, αλλά και στην Ελλάδα τα προγράμματα σπουδών που αναπτύχθηκαν την περίοδο 2001-2003 έχουν στην φιλοσοφία, στις αρχές και στις μεθόδους τους τον προσανατολισμό των τεσσάρων αυτών πυλώνων της έκθεσης του J. Delors, στους οποίους πρέπει να στηριχτεί η υποχρεωτική εκπαίδευση της χώρας στον 21^ο αιώνα (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2003). Όμως για διάφορους λόγους (π.χ. συνήθειες, συμφέροντα κ.ά.) τα προγράμματα σπουδών δεν υλοποιούνται προς τις κατευθύνσεις αυτές, αλλά μερικώς μόνο και η εφαρμογή τους κρίνεται ως προβληματική (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2011: 16).

Επίσης, κατά δεύτερον, η δια βίου εκπαίδευση είναι, ή μπορεί να θεωρηθεί από τη φύση της δυναμικά, μια μορφή εκπαίδευσης που δίνει ακατάπαυστα ευκαιρίες για εκπαίδευση και επανεκπαίδευση, άρα προσφέρει στους αδύνατους πολίτες μια συνεχή δυνατότητα παροχής ισοτιμίας ευκαιριών. Έτσι, οι μετεξελίξεις στον τεχνολογικό τομέα που συνδέονται και με αλλαγές στον αντίστοιχο οικονομικό επέβαλαν τη δια βίου εκπαίδευση ως σύστημα και συνθήκη που συνδέεται με τυπικές και άτυπες μορφές εκπαίδευσης ή κατάρτισης που με βάση τη συμπληρωματικότητα της γνώσης επανεπεντάσσουν άτομα στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Με φιλελεύθερους όρους, λοιπόν, προβλήθηκε η ισοτιμία των ευκαιριών με την ενίσχυση των μορφών της δια βίου εκπαίδευσης-κατάρτισης, ώστε τα άτομα να μην περιθωριοποιούνται και η ίδια η αναδιανομή της γνώσης να αναδιαμορφώνει ένα επίπεδο διαλόγου και ταυτόχρονα να τα εντάσσει σε νέους τόπους περιβάλλοντα.

Όμως, το μεγάλο ερώτημα, που τίθεται εναγωνίως, είναι: οι προτάσεις αυτές κρύβουν την αγωνία των διεθνών και ευρωπαϊκών αρχών για την υψηλή ποιότητα της εκπαίδευσης με στόχο την 'ισοτιμία των ευκαιριών' και την εγκαθίδρυση δημοκρατικών δομών και διαδικασιών σ' αυτήν ή βασικά προσβλέπουν στην ικανοποίηση των αναγκών και των κελυφμάτων της οικονομίας και της αγοράς της;

Θεωρητικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρήθηκε ότι εκ μέρους των κρατών μπορεί να διαχειριστεί γνωστικά πεδία και τεχνολογία δημιουργώντας νέα εκπαιδευτικά μοντέλα ως δια βίου διαδικασία διευρύνοντας τους αποδέκτες της γνώσης, πέρα από τις συνήθεις ηλικιακές κατηγορίες των νέων. Η διδακτική μετατόπιση σταδιακά αλλάζει το περιεχόμενο, την ποιότητα και τους συντελεστές της γνώσης, διαμορφώνοντας μια σχολική κουλτούρα, όπου η τεχνολογία και η δια βίου εκπαίδευση παρουσιάζονται ως σύμβολα αξίες σε μια ενοποιημένη ευρωπαϊκή κοινωνία που προετοιμάζει τα μέλη της να ζήσουν και να δημιουργήσουν μέσα σε μια πολλαπλότητα στόχων.

Όμως, οι ταχύτερες εξελίξεις στην οικονομία φαίνεται να αποδυναμώνουν το λόγο των μεμονωμένων εθνών-κρατών, διότι ο φόβος για απόρριψη ή περιθωριοποίηση ή την επικράτηση της συνακόλουθης ανασφάλειας και αβεβαιότητας δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για ένα ενοποιητικό μοντέλο δια βίου εκπαίδευσης, που θα προβάλλει και θα αξιοποιεί την κοινωνία της πληροφορίας, αφενός, και θα συμβάλλει στην ομογενοποίηση, αφετέρου, εντατικοποιώντας την ίδια τη μορφή της εκπαίδευσης-κατάρτισης, ώστε ιδέες, σκέψεις, στάσεις και συμπεριφορές να ενοποιούνται σε ένα κοινό συμβολικό σύστημα μιας εξελικτικά διαμορφούμενης εκπαιδευτικής κουλτούρας.

Έτσι, παρατηρούμε ότι από τις ιστορικο-ερμηνευτικές προσεγγίσεις των εθνών-κρατών σταδιακά περνάμε στις αντίστοιχες προσεγγίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία διαμορφώνει εκπαιδευτικά-τεχνοκρατικά πρότυπα.

Συμπεράσματα

Η ενοποιημένη μορφή ευρωπαϊκής εκπαίδευσης προβάλλει την αποτελεσματική ενσωμάτωση των Τ.Π.Ε. και του συστήματος της δια βίου εκπαίδευσης (Τσαούσης, 1994; 1996). Εκτιμάται ότι και ο ενήλικος πληθυσμός θα πρέπει να εξοικειωθεί με τα νέα περιβάλλοντα μάθησης και τα εικονικά δίκτυα, ώστε να αποκτήσει ευρύτερες δεξιότητες για την ηλεκτρονική μάθηση (Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, 2001). Η δειλή αναφορά της Ε.Ε., το 1995, σε ένα ενοποιημένο σύστημα εκπαίδευσης, από το 2000 συστηματοποιείται και η έμφαση δίνεται στη δια βίου εκπαίδευση, όπου αναφέρεται ρητά στα άτομα εντός ή εκτός εργασίας, τα οποία θα πρέπει να εξοικειωθούν με τις νέες οικονομικές απαιτήσεις, προκειμένου να ενταχθούν στο ευρωπαϊκό σύστημα οικονομικής ανάπτυξης (Council Resolution, 2002).

Σταδιακά οι επιτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την απλή διατύπωση προτάσεων ή προθέσεων προβαίνουν στη συστηματική επιβολή εκπαιδευτικών θέσεων, όπου ως προαπαιτούμενο προβάλλεται η συμμόρφωση, ώστε τα έθνη-κράτη να ενταχθούν στα νέα πληροφοριακά περιβάλλοντα και στην αναγκαιότητα της δια βίου κατάρτισης μέσα σε ανασφαλή, αβέβαια εργαλειακά περιβάλλοντα, όπου η εργασιακή σταθερότητα και η αναφορά σε σταθερά νομικά πλαίσια δικαιωμάτων είναι πλέον παρελθόν.

Τα έθνη-κράτη φαίνεται να αξιολογούνται ως προς τη συνδρομή τους στη διαμόρφωση και ενίσχυση των ευρωπαϊκών πολιτικών για την ηλεκτρονική μάθηση και τη δια βίου εκπαίδευση ως αλληλοσυμπληρούμενες πρακτικές στο νέο οικονομικό μοντέλο, όπου η εκπαίδευση με τις νέες αξίες και δεξιότητες που προωθεί, ενσωματώνει ενέργειες εποπτείας των ατόμων, μέσω της διάδοσης προώθησης και αφομοίωσης συγκεκριμένων πληροφοριών και δεξιοτήτων. Μια πολιτική που στρέφεται κυρίως προς τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις, οι οποίες προορίζονται για να διαχειριστούν συνεχώς διαφορετικά «πακέτα γνώσεων» και δεξιοτήτων σε μεταβαλλόμενες εργασιακές συνθήκες, όπου τα άτομα εναλλάσσονται σε μακρόχρονες περιόδους ανεργίας ή ευέλικτων μορφών εργασίας.

Είναι σημαντικό ότι στο θεωρητικό μέρος των διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων των ειδικών επιτροπών που συγκροτούνται για την εκπαίδευση αναφέρονται οι όροι της κοινωνικής συνοχής, της αλληλεγγύης, της κινητικότητας και το όραμα της διαμόρφωσης ενός ενιαίου μοντέλου ευρωπαϊού πολίτη (Hantrais, 1995). Όμως, μάλλον αποκρύπτονται οι διαφοροποιήσεις που προκύπτουν από τη διαφορετική οικονομική κατάσταση των ευρωπαϊκών λαών και οι περιορισμοί που τίθενται στην κινητικότητα μεταξύ των χωρών από μια πολιτική απομονωτισμού και περιθωριοποίησης. Έτσι, αυτή η πολιτική φαίνεται σταδιακά να απομονώνει τα έθνη-κράτη και τους πολίτες τους, να μεγιστοποιεί την κοινωνική ανισότητα εντός των εθνών-κρατών με τη δημιουργία ηγετικών ομάδων και εξουσιαστικών κέντρων και ταυτόχρονα να μεγιστοποιεί τη διαφορετικότητα μεταξύ των εθνών-κρατών και των λαών τους.

Ως αντιπαράδειγμα σε αυτή την επιβαλλόμενη ευρωπαϊκή πολιτική θα μπορούσε να προταθεί και να λειτουργήσει μια εκπαίδευση των λαών με δια βίου ανθρωπιστική μάθηση-εκπαίδευση, η οποία να αξιοποιεί τα πληροφοριακά δίκτυα για την κοινοποίηση των προβλημάτων των λαών και να αναδεικνύει τα πραγματικά-ουσιώδη προβλήματα του ανθρώπου. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ανάπτυξης μιας πραγματικής διαλεκτικής, όπου θα κυριαρχεί η διαβούλευση ανάμεσα στα κοινωνικά δίκτυα με βάση τις νέες τεχνολογίες και με σταθερό στόχο την καλλιέργεια ανθρωπιστικών

και δημοκρατικών ιδεωδών και δεξιοτήτων, αφενός, αλλά και την επικράτηση της 'παγκοσμιοποίησης της αλληλεγγύης' των ατόμων και των λαών και όχι τη δημιουργία μιας 'παγκοσμιοποίησης του εξισωτισμού' και των αυτοματισμών -ρομποποίησης- (Καλογιαννάκη, 2002; Ελευθεράκης, 2011), η οποία καλείται στην υπηρεσία, τελικά, των ισχυρών, της οικονομίας και της αγοράς της.

Αναφορές

- Caporaso, J. (1996). The European Union and forms of state: Westfalian, regulatory or post-modern? *Journal of Common Market Studies*, 34(1), 29-52.
- Commission Communication (2001). *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*. Retrieved November 2001 from http://europa.eu.int/comm/education/policies/III/life/communication/com_en.pdf
- Commission Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council (2005). *Key Competences for lifelong learning*. Retrieved November 2005 from http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/keyrec_en.pdf
- Commission Report based on the work of the Working Group on Quality Indicators (2002). *Quality Indicators of Lifelong Learning-Fifteen Quality Indicators*. Retrieved June 2002 from http://europa.eu.int/comm/education/policies/III/life/report/quality/report_en.pdf
- Commission Staff Working Paper (2000). *A Memorandum on Lifelong Learning*. Retrieved October 2000 from <http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/III/life/memoen.pdf>
- Commission Staff Working Paper- An Interim Report as requested by the Council Resolution (2001). *E-learning - Designing tomorrow's education*. Retrieved February 2002 from http://europa.eu.int/comm/education/programmes/elearning/sec_2002_236_en.pdf
- Communication from the Commission to the Council and the European Parliament (2001). *The eLearning Action Plan-Designing tomorrow's education*. Retrieved March 2001 from http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2000_0318en01.pdf
- Conclusions of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States. (2004). *Validation of non-formal and informal learning*. Retrieved May 2004 from http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/validation2004_en.pdf
- Council Resolution (2002). *Lifelong Learning*. Retrieved June 2002 from http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2002/c_163/c_16320020709en00010003.pdf
- Cremona, M. (2003). *The Enlargement of the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Decision No 791/2004/EC of the European Parliament and of the Council (2004). *Action programme to promote bodies active at European level in the field of education and training*. Retrieved April 2004 from http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2004/l_138/l_13820040430en00310039.pdf
- Hantrais, L. (1995). *Social Policy in the European Union*. London: MacMillan.
- Hingel, A. (2001). *Education Policies and European Governance*. Brussels: European Commission.
- Hoodge, L. (1996). *Cohesion Policy and European Integration: Building Multi-Level Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Pollack, M. (1998). Beyond Left and Right? Neoliberalism and Regulated Capitalism in the Treaty of Amsterdam. *Working Paper Series on European Studies*, 2(2).
- Publication by the Eurydice European Unit with the financial support of the European Commission (2004). *Key Data on Information and Communication Technology in Schools in Europe*. Retrieved November 2004 from <http://www.eurydice.org/Documents/KDIC/en/FrameSet.htm>
- Unesco. Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα, υπό την Προεδρία του Jacques Delors. (2002). *Εκπαίδευση. Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της*. (Μετ. ΚΕΕ). Αθήνα: Gutenberg.
- Δαγτόγλου, Π.Δ. (1998). *Οι Νέες Ευρωπαϊκές Συνθήκες. Η συνθήκη του Άμστερνταμ*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- ΕΕ C 163, της 27-6-2002. *Ψήφισμα για τη δια βίου μάθηση*. Βρυξέλες.
- Ελευθεράκης, Θ. (2011). Πολιτική Κοινωνικοποίηση και Εκπαίδευση. Η διαπαιδαγώγηση του δημοκρατικού πολίτη στο Σχολείο. Στο Β., Οικονομίδης & Θ. Ελευθεράκης (επ.), *Εκπαίδευση, Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα* (48-100), Αθήνα: Διάδραση.
- Επιτροπή των ΕΚ. (1996α). Η μάθηση στην κοινωνία των πληροφοριών. Σχέδιο δράσης για μια ευρωπαϊκή πρωτοβουλία στον τομέα της εκπαίδευσης (1996-1998). *COM*, (96) 471.

- Επιτροπή των ΕΚ. (1996β). Ζωή και εργασία στην κοινωνία των πληροφοριών. Πρώτα ο άνθρωπος. Πράσινη βίβλος. COM, (96) 389.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000). *Προς μια ευρωπαϊκή διάσταση εκπαίδευσης και ενεργού συμμετοχής του πολίτη*. Λουξεμβούργο.
- Καλεράντε, Ε. (2012). Οι κοινόχρηστοι τόποι γνώσης στην εκπαιδευτική διαδικασία ή η δια βίου εκπαίδευση ως οικονομική συνθήκη. *Οι θεσμοί στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης. Αποτίμηση μιας αντιφατικής περιόδου*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Καλεράντε, Ε. (2013). Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για την e-learning εκπαίδευση σε ένα νέο θεωρητικό σχήμα σόζευξης γνώσης-κατάρτισης. Πρακτικά *Η εκπαίδευση στην εποχή των ΤΠΕ*.
- Καλογιαννάκη, Π. (2002). Εισαγωγικό σημείωμα. Στο Ν., Πολεμικός, Μ., Καΐλα, Φ., Καλαβάσης (επιμ.): *Εκπαιδευτική, οικογενειακή και πολιτική ψυχοπαθολογία. Τομ. Δ' (Διαστάσεις παθολογείας στο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο)* (σ. 23-28). Αθήνα: Ατραπός.
- Νικολάου, Σ.-Μ. (2006). *Θεωρητικά ζητήματα στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Νικολάου, Σ.-Μ. (2008). *Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εκπαίδευση και οι ενέργειες της Ελλάδας (2000-2008)*. Αθήνα: Gutenberg.
- Οικονομίδης, Β. & Ελευθεράκης, Θ. (2011). Εισαγωγή. Στο Β., Οικονομίδης, Θ. Ελευθεράκης (επιμ.). *Εκπαίδευση, Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα* (σ. 9-24), Αθήνα: Διάδραση.
- Παντιδης, Σ. & Πασσιάς, Γ. (2004). *Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση*. Τομ. Α'. Αθήνα: Gutenberg.
- Πασσιάς, Γ. (2002). Προς την 'Ευρώπη της Γνώσης'. Η διαμόρφωση του εκπαιδευτικού λόγου και των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη δεκαετία του '90. Στο Δ. Ματθαίου (επιμ.), *Η Εκπαίδευση Απέναντι στις Προκλήσεις του 21^{ου} Αιώνα. Νέες οριζόντιες και προοπτικές* (σ.185-244), Αθήνα: Λιβάνη.
- Πασσιάς, Γ. (2006). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση*. Τομ. Β'. Αθήνα: Gutenberg.
- Συμβούλιο της Ε.Ε., 8-6-2000, *Μελλοντικές προκλήσεις και στόχοι των εκπαιδευτικών συστημάτων στην κοινωνία της μάθησης-συνέχεια της του ευρωπαϊκού συμβουλίου της Λισαβόνας, συμπεράσματα της 2270^{ης} συνόδου του Συμβουλίου Παιδείας*, Βρυξέλες.
- Τσαούσης, Δ.Γ. (1994). *Πληροφορική και εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Προσανατολισμοί και στόχοι της έκθεσης Μπάνγκεμαν*. Αθήνα: Πάντειο.
- Τσαούσης, Δ.Γ. (1996). *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική. Βασικά Κείμενα για την Παιδεία, την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσάτσος, Δ.Θ. (2005). *Το Αξιακό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση*, τομ. Α' & Β', (Φ.Ε.Κ. τεύχος Β' αρ. φύλλου 303 & 304/13-03-2003)
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήσης.